

„PULS JUGOSLAVIJE”: O ODNOSU PREMA DEMOKRATSKIM INSTITUCIJAMA I NACIONALNOM

SRBI NEKAD BLIŽI FRANCUZIMA, SADA NEMCIMA

Poslednje istraživanje Instituta društvenih nauka iznosi podatak da, gotovo stoprocentno, ispitanici smatraju titoizam boljim.

Istovremeno, Srbi i Crnogorci daju prednost demokratiji u odnosu na diktaturu, ali institucije kojima najviše veruju su crkva, vojska i predsednik Republike.

Građani Srbije i Crne Gore sa nostalgijom se sećaju titoizma. Čak polovina ispitanika smatra da je to doba bilo dobro; jedna trećina misli da je bilo delimično dobro a delimično loše (u Crnoj Gori je nešto manje ovakvih ispitanika), a samo 6% u Srbiji, odnosno 4% u Crnoj Gori, to doba ocenjuje kao loše.

„To je iznenađujući nalaz”, ističe Vladimir Goati, „iznenađujući u procentu pozitivnih ocena. To je najviši postotak pozitivnih ocena starog režima kakav u ostalim postkomunističkim zemljama nigde nije zabeležen.

NAJVIŠE POVERENJA CRKVI, VOJSCI I PREDSEDNIKU

Da li građani Srbije u prošlosti vide alternativu sadašnjem tipu političkog sistema ili je u pitanju nostalgija za prošlim vremenima, kada se lepo živelo, teško je odovoriti.

U Jugoslaviji se, s jedne strane, živelo bolje nego u ostalim socijalističkim zemljama, dok, s druge strane, građani to vreme upoređuju sa sadašnjom situacijom koja je gora i nepovoljnija od situacija u kojima se nalaze građani u ostalim postkomunističkim zemljama. Mi to, naravno, možemo objašnjavati raspadom države, sankcijama, prekidom ekonomskih veza, ali, ma kako mi to objasnili, građani su tada bolje živeli i skloni su da, što više vreme prolazi, da taj period idealizuju i da o njemu govore kao „zlatnom dobu”. I najzad, treći komentar: taj hijatus, rascep između jednog povoljnog ekonomskog i, uopšte, društvenog života koji smo imali u „drugoj” Jugoslaviji i ovih teških i dramatičnih uslova, taj hijatus, dakle, je plodno tle, humus, na kome će razne političke stranke propovedati povratak na staro i imati u tome podršku jednog dela populacije.”

Ako je teško utvrditi šta to građani u titoizmu ocenjuju kao dobro a šta kao loše, nije teško ustanoviti, a rezultati istraživanja to potvrđuju, da se građani suočeni sa hipotetičkim izborom između demokratije i diktature u znatno većem broju opredeljuju za — demokratiju. Gotovo polovina ispitanika u Srbiji (48%) i nešto manje u Crnoj Gori (44%) smatra da je demokratija bolji sistem vladavine nego što je to diktatura. Prednost diktaturi daje 9% ispitanika (u Crnoj Gori 5%), dok 13% kaže da su indiferentni prema tipu vladavine („za ljude kao što sam ja to je potpuno isto”). Zanimljivo da građani, iako preferiraju demokratiju, najviše poverenja imaju u institucije koje se ne bi mogli nazvati demokratskim. Tako građani u Srbiji najviše poverenja imaju u crkvu (33%), vojsku (33%) i Predsednika Republike (31%) dok građani u Crnoj Gori svoje veliko poverenje poklanjaju vojsci (47%), crkvi (40%), miliciji (39%) i Predsedniku Republike (32%).

„Tu je reč”, — kaže Goati, „o jednoj uobičajenoj protivurečnosti u javnom mnjenju. Ono se načelno izjašnjava za demokratiju kao za nešto po sebi dobro, pozitivno, no, kada se stvari operacionalizuju, kada to načelno opredeljenje treba pretočiti u konkretan stav onda se vidi da se tu teško može govoriti o istinskom demokratskom opredeljenju. Naravno, i vojska i policija postoje i u demokratiji ali demokratiju mnogo više oličavaju institucije kao što su sud, parlament, vlada, a

ove institucije imaju kod nas jako nizak rejting. Građani na neki način ocenjuju to što se događa u životu, oni vide da se parlament zaobilazi u donošenju ključnih odluka, da je marginalizovan, da se centar odlučivanja nalazi na drugom mestu. S druge strane, institucije koje navode građani zbilja imaju veliku moć. Ukratko, ovi podaci ukazuju da smo tek na početku stabilizacije demokratskog poretka i da treba mnogo toga učiniti da institucije na kojima počiva demokratija zadobiju veće poverenje.

„PULS JUGOSLAVIJE”

Krajem prošle godine Institut društvenih nauka je sproveo empirijsko istraživanje „Puls Jugoslavije”. Cilj istraživanja je bio da omogući uvid u složene i protivrečne procese koji su danas na delu u „trećoj” Jugoslaviji. Istraživanje je usredsređeno na tri problemska kruga: odnos građana prema demokratskim institucijama, stavovi o nacionalnim odnosima i ekonomskoj situaciji. Kompletna analiza istraživačkih rezultata trebalo bi, u vidu zasebne studije, da do kraja godine bude dostupna zainteresovanoj javnosti.

Istraživanjem je rukovodio Vladimir Goati, ispitano je 600 građana u Crnoj Gori i 1198 u Srbiji.

CRNOGORCI VIŠE VERUJU DRŽAVI A SRBI NAJMANJE - SKUPŠTINI

Ako je parlament sinonim za demokratiju onda valja istaći podatak da građani u Srbiji najmanje poverenja (ocena „nikakvo” poverenje) imaju upravo u — skupštinu a građani u Crnoj Gori u — medije. Kada već govorimo o razlikama u stepenu poverenja između ispitanika u Srbiji i onih u Crnoj Gori treba ukazati i na to da građani u Crnoj Gori imaju znatno veći stepen poverenja u svoje državne i društvene institucije što, po Goatijevim rečima i ne iznenađuje, jer je politički život u Crnoj Gori od 1990. g. doživljavao manje stresove nego u Srbiji. Uostalom, u Crnoj Gori smo imali i koalicione vlade podseća naš sagovornik, naglašavajući da je značaj podataka koji govore o poverenju građana u institucije (i) u tome što se njima testira spremnost građana da ne samo žive već i da demokratski poredak brane u slučaju neke autoritarne intervencije, što se ni u jednoj postkomunističkoj zemlji ne može isključiti.

STATUS KVO ZA KOSOVO

Najveći postotak ispitanika, 33% u Srbiji i 41% u Crnoj Gori, ističe da je sadašnji status Kosova i Metohije rešenje ovog pitanja. 30,4% ispitanika iz Srbije i 30% iz Crne Gope smatra da je potrebno ukinuti svaku autonomiju; rešenje u „autonomiji kao po Ustavu iz 1974.” vidi 9% građana u Srbiji i svega 0,3% u Crnoj Gori. Podelu na srpski i albanski deo kao vidi kao rešenje 4,9% ispitanika u Srbiji i 3,3% u Crnoj Gori dok Republiku Kosovo u sastavu Jugoslavije vidi 4,2% u većoj i 1,3% u manjoj federalnoj jedinici. 16,8% u Srbiji i 23,3% ispitanika u Crnoj Gori odgovara „Nisam o tome razmišljao”.

Najveći deo ispitanika takođe je izrazio zadovoljstvo sadašnjim statusom Mađara i Muslimana. 10,4% ispitanika u Srbiji rešavalo bi njihov status kulturnom autonomijom. U Crnoj Gori je taj procenat daleko manji, 2% odnosno 1,5% rešenje vidi u kulturnoj autonomiji.

„U nekim državama”, kaže Goati, „gde su se demokratske institucije stabilizovale građani su spremni da izađu na ulicu ako bi neko pokušao da ih liši demokratije. U drugim zemljama to nije slučaj. U tom pogledu mi smo na dosta niskom nivou. Treba se nadati da će protokom vremena i postepenim navikavanjem građana na ove institucije rasti i njihova spremnost da ih brane.

Demokratija, možda, nije najbolji poredak ali je najmanje loš. Da li su građani zadovoljni, demokratijom u Jugoslaviji? Smatraju li politički sistem demokratskim? Kakve odgovore na ova pitanja nudi istraživanje o kome je reč? Istraživanjem je utvrđeno da je polovina ispitanika

nezadovoljna demokratijom u Jugoslaviji (u Crnoj Gori 41%), četvrtina je zadovoljna (u CG-petina), a isto toliko ispitanika nije moglo da se izjasni (u CG čak dve petine). Tri desetine građana (22,9%) smatra da je politički sistem Jugoslavije nedemokratski, isto toliko (30,2%) da je on na pola puta ka demokratiji, a samo nešto više od jedne desetine (12,2%) misli da on ima demokratski karakter. Većina ispitanika (43%) smatra da naš sistem ima mnogo mana ali da ipak funkcioniše, zatim slede oni (32% u Srbiji i 20% u CG) koji misle da je sistem na izdisaju („Sve je gori i uskoro uopšte neće funkcionisati”) a samo 7% ispitanika tvrdi da sistem dobro funkcioniše.

PONOS I RAT

(Na pitanje „Koje su to stvari u današnjoj Jugoslaviji na koje ste najponosniji” nije odgovorilo 42% Srba, 73% Mađara i čak 95% Muslimana.

Na pitanje „Da li bi učestvovali u odbrani Jugoslavije u slučaju da dođe do rata, nije odgovorilo 21% Srba, 43% Mađara i 69% Muslimana)

Dve trećine ispitanika smatra da Skupština u dosadašnjem radu nije kontrolisala rad Vlade (u CG 42%) gotovo isto toliko ispitanika misli da je Predsednik Republike potpuno kontrolisao ono što radi vlada a tek nešto manje ispitanika (64%) misli da Predsednik Republike, Skupština i Vlada nisu ravnopravno delili vlast (u CG 38%). Sliku relativno tačnog uvida u stanje demokratije kviri „balkanska hvalisavost” — dve petine ispitanika smatra da naš Ustav ima slabosti ali da je u poređenju sa drugim ustavima (ipak) najbolji.

POZITIVAN ODNOS PREMA MANJINAMA POSTOJI, ALI SE OGRANIČAVA

Kada je o političkim partijama reč, većina ispitanika smatra da su političke stranke legitimne, da omogućavaju učešće građana u politici, da bez njih nema demokratije, da nisu „sve iste” i da ne svađaju narod: 29% ispitanika ne smatra stranke legitimnim a 31% ima mešoviti odnos, u stvari to su građani koji nisu u stanju da razluče pozitivan od negativnog odnosa prema strankama.

Na hipotetičkim izborima za Predsednika Republike 24,7% ispitanika u Srbiji glasalo bi za Miloševića, 4,5% glasova bi dalo Šešelju, 4,3% Draškoviću, 2,8% Đinđiću, 1,8% Koštunici a isto toliko glasova dobio bi i kandidat koga bi građani sami predložili. Na izbore ne bi izašlo 11,1% ispitanika a neodlučnih je 49%.

Mišljenje građana Srbije o odnosima između članica SRJ u značajnoj meri je podeljeno. Najveći deo ispitanih građana (39%) nalazi da je sadašnje rešenje najprihvatljivije. Petina građana misli (20,5%) da SR treba da bude unitarna država ali skoro isto toliko misli suprotno, 9% ispitanika rešenje vidi u konfederaciji Srbije i Crne Gore a isto toliko u punoj samostalnosti Srbije i Crne Gore. Zbog ograničenog prostora ovom prilikom nećemo iznositi podatke koji se odnose na treći problemski krug, onaj o ekonomskoj situaciji. Za višenacionalnu zajednicu kakva je Jugoslavija veoma su značajni nacionalni odnosi - dakle, rezultati drugog dela istraživanja. Evo nekih podataka:

Najveći deo ispitanika nacionalni identitet gradi preko etničkog porekla i istorijske sudbine a manje kroz moderno viđenje identiteta koje bi uključivalo elemente jezika, kulture, države, politike, trgovine i privrede,

„Jasno je”, kaže Dušan Janjić, sociolog, „da je etnonacionalizam doveo do retradicionalizacije, jačanja značaja zajedničkog porekla, teritorije za identitet ljudi. Po tome se Srbija uopšte ne razlikuje od Istočne Evrope, pa čak i Zapadne. Najnovija istraživanja nemačkog identiteta, i to u zapadnom delu Nemačke, pokazuju sličnu sliku kao i kod Srba. Srbi su se, dakle, prvi put bliže primakli Nemicima, ranije su bili bliže Francuzima, što znači da nacionalizam nije više politički već kapilarni i da se iz politike skriva u kulturi.

Najpovoljnije mišljenje ispitanici iskazuju prema najbrojnijim etničkim zajednicama:

Srbima i Crnogorcima. Veoma je izraženo pozitivno samovrednovanje pripadnika ovih zajednica koji i čine najveći deo uzorka. Kuriozitet je da Crnogorci povoljnije ocenjuju Srbe nego što to čine Srbi kada ocenjuju sebe ili kako sami ispitanici crnogorske nacionalnosti vide Crnogorce. Naime, svih 100% ispitanika crnogorske nacionalnosti povoljno ocenjuje Srbe! S druge strane, Crnogorci u veoma visokom procentu negativno ocenjuju Hrvate i Albance (96%) te muslimane (92%), dok Srbi najnepovoljnije ocenjuju muslimane (82,4%), Albance (81,3%), Hrvate (78,7%).

Kada je reč o nacionalnim manjinama reč ispitanici su u visokom postotku izrazili svoje slaganje sa stavom da „nacionalnim manjinama treba dati sve što im po međunarodnom pravu pripada. „Rezultati kazuju da građani nisu naklonjeni rešavanju problema statusa nacionalnih manjina primenom principa autonomije, a naročito ne teritorijalne autonomije. U Srbiji 28,1% ispitanika, u Crnoj Gori znatno manje (13,8%), u nacionalnim manjinama vidi „mostove saradnje” između država ali je zato gotovo identičan postotak onih koji u manjinama vide „činilac razdvajanja i sukobljavanja” (u Srbiji 23,8% a u CG 23,2%).

Sve u svemu, iz odgovora građana može se uočiti njihova orijentacija ka snižavanju statusa manjina u odnosu na onaj u bivšoj Jugoslaviji, ali ne i potpuno odbacivanje ovog pitanja.

Najveći postotak ispitanika (u Srbiji 52,8% i u CG 49,2%) izražava svoje potpuno slaganje sa stavom da „različite nacije mogu složno živeti u jednoj zemlji”.